Fiscaoeconomia International Congress on Social Sciences

ECONOMIC, POLITICAL AND SOCIAL ISSUES IN THE AGE OF GLOBALIZATION

FSCONGRESS 2019-2

Quo Vadis Social Sciences

PROCEEDINGS BOOK

20-21 DECEMBER 2019 / ANKARA

www.fscongress.com

FISCAOECONOMIA INTERNATIONAL CONGRESS ON SOCIAL SCIENCES (FSCONGRESS)

FSCONGRESS 2019-2
(20-21 DECEMBER 2019)

PROCEEDINGS BOOK

Editors: Ahmet Arif EREN & Orhan ŞİMŞEK

December, 2019
ANKARA, TURKEY

ISBN: 978-605-80024-0-1
Türk Eğitim Yayınları

Chair of Congress

Ahmet Arif EREN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Executive Committee

Ahmet Arif EREN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Ahmet Emre BİBER (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Ahmet KAMACI (Bartın University, Turkey)

Ali Gökhan GÖLÇEK (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Anıl BAŞARAN (Yalova University, Turkey)

Dilek BAŞAR (Hacettepe University, Turkey)

Emek YILDIRIM ŞAHİN (Artvin Çoruh University, Turkey)

Emre ATSAN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Fatih Hakan DİKMEN (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Fevzi ENGİN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Gizem EREN (Hitit University, Turkey)

Kerem GÖKTEN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Mert ŞAKI (Artvin Çoruh University, Turkey)

M. Mustafa AYDIN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Orhan ŞİMŞEK (Artvin Çoruh University, Turkey)

Saadet AYDIN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Vikas ARYA (Chandigarh University, India)

Yeliz SARIÖZ GÖKTEN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Zehra DOĞAN ÇALIŞKAN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Z. Eray ESER (Artvin Çoruh University, Turkey)

Secretariat

Ersel ERTÜRK

Nuran ERTÜRK ÇAKILCI

Tolga ÇELİK

Ulaş Birkan ÇAKILCI

Barış ÇETİNKAYA

Umut ARSLAN

Yunus ODABAŞ

Scientific Board

Aleksandra GÓRECKA (Warsaw University of Life Sciences, Poland)

Elshan BAGIRZADEH (Azerbaijan State University of Economics, Azerbaijan)

Enzo MINGIONE (Universita Milano Bicocca, Italy)

Heinz KURZ (Karl Franzens Universitat, Austria)

Immanuel NESS (Brooklyn College of City University, USA)

Jose R Pires MANSO (University of Beira Interior, Portugal)

Luiz Carlos BRESSER-PEREİRA (Brazil)

Mubariz HASANOV (Okan University, Turkey)

Qerkin BERISHA (University of Prishtina, Kosovo)

Romar CORREA (University of Mumbai, India)

Ahmet Arif EREN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Ahmet Emre BİBER (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Ahmet ÖZALP (Hitit University, Turkey)

Altuğ Murat KÖKTAŞ (Ahi Evran University, Turkey)

Anıl BAŞARAN (Yalova University, Turkey)

Aslı Ceren SARAL (Ankara University, Turkey)

Asu ÇIRPICI (Yıldız Technical University, Turkey)

Aziz KONUKMAN (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Baki DEMİREL (Tokat Gazi Osmanpaşa University)

Barış ALPASLAN (Ankara Sosyal Bilimler University, Turkey)

Bülent GÜLOĞLU (İstanbul Technical University, Turkey)

Cem AKIN (Ankara University, Turkey)

Çağatay Edgücan ŞAHİN (Ordu University, Turkey)

Çağdaş Erkan AKYÜREK (Ankara University, Turkey)

Deniz ABUKAN (Ahi Evran University, Turkey)

Derya Güler AYDIN (Hacettepe University)

Dilek ÇETİN (Suleyman Demirel University, Turkey)

Doğan BAKIRTAŞ (Manisa Celal Bayar University, Turkey)

Emek YILDIRIM ŞAHİN (Artvin Çoruh University, Turkey)

Emre AKSOY (Kırıkkale University, Turkey)

Eren ÇAŞKURLU (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Ergin KALA (Ukshin Hoti Prizren University, Kosovo)

Erkan ERDİL (Middle East Technical University, Turkey)

Fatih Hakan DİKMEN (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Fevzi ENGİN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Gizem ŞİMŞEK (Siirt University, Turkey)

Gülçin TAŞKIRAN (Gaziosmanpaşa University, Turkey)

Gülenay BAŞ DİNAR (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Gülten DURSUN (Kocaeli University, Turkey)

Habib AKDOĞAN (Hitit University, Turkey)

Hüseyin ÖZEL (Hacettepe University, Turkey)

Işıl Şirin SELÇUK (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Kerem GÖKTEN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Levent AYDIN (Ankara Social Sciences University, Turkey)

Levent ORALLI (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

M. Kemal AYDIN (Sakarya University, Turkey)

M. Cem OĞUZ (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Mehmet BAŞ (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Metin SARFATİ (Marmara University, Turkey)

Muammer KAYMAK (Hacettepe University, Turkey)

Murad TİRYAKİOĞLU (Afyon Kocatepe University, Turkey)

Murat BERBEROĞLU (Artvin Çoruh University, Turkey)

Mustafa DURMUŞ (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Müslüme NARİN (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Orhan ŞİMŞEK (Artvin Çoruh University, Turkey)

Ozan ERUYGUR (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Özgür BOR (Atılım University, Turkey)

Polat ALPMAN (Yalova University, Turkey)

Ragıp EGE (Université de Strasbourg, France)

Saadet AYDIN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Sadık ÇUKUR (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Samet EVCİ (Osmaniye Korkut Ata University)

Sebiha KABLAY (Ordu University, Turkey)

Serap DURUSOY (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Serdal BAHÇE (Ankara University, Turkey)

Şükrü Anıl TOYGAR (Selçuk University, Turkey)

Şükrü APAYDIN (Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Turkey)

Taha Bahadır SARAÇ (Hitit University, Turkey)

Taha Emre ÇİFTÇİ (Necmettin Erbakan University, Turkey)

Ufuk SERDAROĞLU (Ankara Hacı Bayram Veli University, Turkey)

Uğur ESER (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Umut ULUKAN (Ordu University, Turkey)

Yavuz YAYLA (19 Mayıs University, Turkey)

Yavuz YILDIRIM (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Yeliz SARIÖZ GÖKTEN (Niğde Ömer Halisdemir University, Turkey)

Zehra DOĞAN ÇALIŞKAN (Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey)

Zeynep AĞDEMİR (Ahi Evran University, Turkey)

Z. Eray ESER (Artvin Çoruh University, Turkey)

FSCONGRESS 2019-2
FISCAOECONOMIA INTERNATIONAL CONGRESS
ON SOCIAL SCIENCES
20 December 2019 / Ankara

PROGRAMME

	Salon Active
Opening Ceremony 8.00-8.30	Keynote Speaker: Vikas ARYA
8.30-8.45	**Coffee Break**
8.45-10.00	Moderator: Nihat DAĞISTAN 1. Utku ALTUNÖZ, Selçuk BÜKLÜ, Kredi Genişlemesi Cari Açık Üzerindeki Etkili Mi? Türkiye Ekonomisi İçin Sınır Testi Yaklaşımı 2. Çağrı HAMURCU, Borsa Endeksinin Yabancı Yatırım Oranına Etkisi 3. Nihat DAĞISTAN, Küresel Değer Zincirleri ve Yoksullaştıran Büyüme 4. Sibel MELER, Şükrü Anıl TOYGAR, Sağlık Hizmetlerinin Finansmanında Teşhis İlişkili Gruplar: Dünü, Bugünü, Yarını 5. Umut DENİZ, Ali İhsan ÖZDEMİR, Kurumsal Kaynak Planlama Sistemlerinin İşletme Performansına Etkisinin Dengeli Skor Kart ile İncelenmesi: Bir Örnek Olay Çalışması
10.00-10.15	**Coffee Break**
10.15-11.25	Moderator: Umut ULUKAN 1. Umut ULUKAN, Türkiye'de Uzak Yol Şoförlerinin Çalışma Koşulları: İşçi Sağlığı ve Güvenliği Açısından Bir Değerlendirme 2. Nihan CİĞERCİ ULUKAN, Türkiye'de İç Göçü Yeniden Tartışmak: Doğu Karadeniz Örneği 3. Barış ÇETİNKAYA, Davranışsal İktisat Üzerine Bir Uygulama: Müziğin Tüketim Üzerindeki Etkisi 4. Nihal GÖKÇE, Türkiye'de Çevre Politikalarının Geleceği 5. Sebiha KABLAY-Fatoş ÖCAL, Hekimlerin Branş Seçimini Etkileyen Nedenler
11.30-12.45	Moderator: Onur SUNAL 1. İbrahim YEMEZ, Raf Yerleşiminin Müşteri Memnuniyeti Ve Satın Alma Niyetine Etkisinin İncelenmesi 2. Zaid ALRAWADIEH, Derya DEMİRDELEN, Turizm Endüstrisi ve Gayri Resmi Ekonomide Girişimcilik: Airbnb Üzerine Bir Araştırma 3. Duygu ŞAHAN-Okan TUNA, Ulaştırma Altyapısı Ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği 4. Özlem TOPÇUOĞLU, Eda BOZKURT, Türkiye'de Bölgesel Tarımın Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinde Etkinliği 5. Onur SUNAL, The Monetary Transmission Mechanism in Turkey
12.45-13.30	**Lunch**
13.30-14.45	Moderator: Yeliz SARIÖZ GÖKTEN 1. Özlem TEZER-Güney Kore Mucizesini Tersten Okumak: Chaeboller Ve Kore'nin Kalkınma Ekonomisi 2. Z. Eray ESER, Gelişmiş Ülkelerin Ortak Kaynağı: İnsan Kaynağı 3. Yusuf Kemal ÖZTÜRK, Zeynep SAĞLAMDEMİREL, Küreselleşmenin Yoksulluğa Etkileri 4. Yeliz SARIÖZ GÖKTEN-ABD Hegemonyasına Kindleberger'ın Gözünden Bakmak 5. İlyas İlker İŞLER-Aytekin GÜVEN- Dış Ticaretin Emek Talebi Üzerindeki Etkisi: Bir Karşılaştırmalı Dönem Analizi
14.45-15.00	**Coffee Break**
15.00-16.15	Moderator: Onur POLAT 1. Uğur AKKOÇ- Türkiye ve Avro Bölgesi için Taylor Kuralı Tahmini: Wavelet Dönüştürme Prensibi ile Zaman-Frekans Analizi

	2. Onur POLAT, "Dynamic Interaction Mechanism between Oil Price Shocks and Financial Stress: A TVP VAR Approach" 3. Yusuf Kemal ÖZTÜRK, Zeynep SAĞLAMDEMİREL, Finansal Piyasaların Ülke Ekonomilerine Etkileri 4. Tuğçe KUZU, Hakan ERYÜZLÜ, Sertaç HOPOĞLU, CDS Primleri Ve Faiz Şokları İlişkisi: Türkiye Örneği 5. Ela HİÇYORULMAZ, "Robotik Ve Roboetiğin Finansal Analizler Üzerindeki Etkisi"
16.15-16.30	**Coffee Break**
16.30-17.45	Moderator: İnan AKDAĞ 1. Esat AYYILDIZ, Modern Arap Literatüründe İktisadi Darlık 2. Ercan GEÇGİN, "Sabri F. ÜLGENER'in İktisat Sosyolojisine Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme" 3. İnan AKDAĞ, "Bir Küçük Burjuva İdeolojisi Olarak Türk Milliyetçiliğinin Toplum Ve Ekonomi Perspektifi" 4. Hüsnü BİLİR, Ekonomi Politiğin "İhmal Edilmiş" Öncülerinden: Richard Cantillon 5. Dorna JAVAN, "The agenda-setting process of the drying up of Urmia Lake in the case of the drying up of Lake Urmia through ecological mobilizations." 6. Abdul-latif MOHAMMED, Ali İhsan ÖZDEMİR, Performance Measurement in Humanitarian Organizations: An Assessment Model

	Salon Smart
8.45-10.00	Moderator: Orhan ŞİMŞEK 1. Romar CORREA, Quo Vadis Social Sciences: Prospects in History 2. Luiz Carlos BRESSER-PEREIRA, The 1980s' liberalization trap: why did Latin America fall behind East Asia? 3. Orhan ŞİMŞEK, Yeni Yapısal İktisat Ve Sanayi Politikaları 4. Tuğçe KUZU, Sertaç HOPOĞLU, Küreselleşme Ve Karbon Dioksit Salınımı İlişkisi: Türkiye İçin Bir Analiz (1970-2017) 5. Sidra Tariq JAMIL, Perspectives on the Cross Cultural Communication Strategy between China and Islamic Countries along Belt and Road Initiative 6. Jose R. Pires MANSO, Jaime de Pablo VALENCIANO, Juan Uribe TORIL, On the discussion of the 3E-economy-energy-environment interaction: a wide ranging literatüre review
10.00-10.15	**Coffee Break**
10.15-11.25	Moderator: Murat BERBEROĞLU 1. Rabia EFEOĞLU, Türkiye'de Finansal Kalkınmanın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi 2. Murat BERBEROĞLU, Ortaklığa Dayalı Konut Finansman Yöntemiyle Diğer Konut Finansman Yöntemlerinin Karşılaştırılması 3. Uğur UZUN, Pay Piyasası Sektör Endeksleri İle Döviz Kurları Arasındaki Etkileşim: Borsa İstanbul Örneği 4. Kadir ÇOBAN, Yerel Katılımın Sağlanmasında Kent Konseylerince Kurulan Mahalle Örgütlenmelerinin Rolü 5. Mithat TURHAN, Yapısal Güçlendirme Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki Etkileşim 6. Şükrü APAYDIN, Ümit KOÇ, Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Etkileri: Türkiye Örneği
11.25-11.30	**Coffee Break**

11.30-12.45	Moderator: Recep KAHRAMAN 1. Recep KAHRAMAN, Muhafaza Görevini Kötüye Kullanma Suçunda Maddi Unsurlar Üzerine Bir Değerlendirme 2. Recep KAHRAMAN, Zimmet Suçunda Zilyetliğin Devri Üzerine Bir Değerlendirme 3. Halis KARADEMİR, Ekonomik Krizlerin Öngörülüp Öngörülemeyeceği Meselesi Bağlamında Tacirlerin Sözleşmeleri Güncel Şartlara Uyarlama İstemi 4. İbrahim YEMEZ, Tüketicilerin Ücretli Poşet Uygulamasına Yönelik Algılarının İncelenmesi 5. Şeyda GÜDEK GÖLÇEK, Nükleer Silahların Adil Savaş Kuramındaki Yeri: Hiroşima Ve Nagazaki Deneyimleri
12.45-13.30	**Lunch**
13.30-14.45	Moderator: Ahmet Arif EREN 1. Hülya DERYA, Hasan MEMİŞ, Wilhelm RÖPKE'de Avrupa Birliği'nin Geleceği 2. Orhan ŞİMŞEK, Ahmet Arif EREN, Keynes'in İktisadi Düşüncesi Üzerine Bir Değerlendirme 3. Hüsnü BİLİR, Türkiye'nin Biyokütle Enerjisi Potansiyeli 4. Hasan MEMİŞ, Hülya DERYA, ENDÜSTRİ 4.0: Evrim Mi Devrim Mi? 5. Haydar L. EJDER – Eren ÇAŞKURLU, Kamu Harcamaları Talebinin Gelir Esnekliği Sınamasında Wagner Kanunu Ve Musgrave Karşılaştırması
14.45-15.00	**Coffee Break**
15.00-16.15	Moderator: Rabia EFEOĞLU 1. Rabia EFEOĞLU, Beşeri Sermayenin Ekonomideki Etkinliği: Kırılgan Beşli Üzerine Bir Analiz 2. Aigerim IBRAYEVA, The transformation of the political culture of the Republic of Turkey and the evolution of the concept of security in the Turkish language 3. Ercan GEÇGİN, Daryush SHAYEGAN'ın Düşüncesinde Doğu Ve Batı Toplumları Arasında Ontolojik Uyumsuzluklar, Melezlikler Ve Kültürel Şizofreni 4. Mehdi Hamidi SHAFIGH, Tractor Club and Shaping of Turks Identity in Iran 5. Ahmad Faiz ANSAR, Accumulation of Trust among Pakistani Elite as the Cornerstone of China Pakistan Economic Corridor (CPEC) Governance

Contents

KREDİ GENİŞLEMESİ CARİ AÇIK ÜZERİNDEKİ ETKİLİ Mİ? TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN SINIR TESTİ YAKLAŞIMI-Utku ALTUNÖZ, Selçuk BÜKLÜ 3

BORSA ENDEKSİNİN YABANCI YATIRIM ORANINA ETKİSİ- Çağrı HAMURCU 27

SAĞLIK HİZMETLERİNİN FİNANSMANINDA TEŞHİS İLİŞKİLİ GRUPLAR: DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI- Sibel MELER, Şükrü Anıl TOYGAR 36

KURUMSAL KAYNAK PLANLAMA SİSTEMLERİNİN İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİNİN DENGELİ SKOR KART İLE İNCELENMESİ: BİR ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI- Umut DENİZ, Ali İhsan ÖZDEMİR 43

QUO VADIS, SOCIAL SCIENCES? PROSPECTS IN HISTORY-Romar CORREA **(HİNDİSTAN)** 53

THE 1980S' LİBERALIZATION TRAP:WHY DID LATIN AMERICA FALL BEHIND EAST ASIA?-Luiz Carlos BRESSER-PEREIRA **(BREZİLYA)** 59

YENİ YAPISAL İKTİSAT VE SANAYİ POLİTİKALARI-Orhan ŞİMŞEK 65

KÜRESELLEŞME VE KARBON DİOKSİT SALINIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE İÇİN BİR ANALİZ (1970-2017)- Tuğçe KUZU, Sertaç HOPOĞLU 71

PERSPECTIVES ON THE CROSS CULTURAL COMMUNICATOON STRATEGY BETWEEN CHINA AND ISLAMIC COUNTRIES ALONG BELT ONE ROAD INITIATIVE-Sidra Tariq JAMIL **(PAKİSTAN)** 89

ON THE DISCUSSION OF THE 3E - ECONOMY-ENERGY-ENVIRONMENT INTERACTIONS: A WIDE-RANGING LITERATURE REVIEW- Jose R. Pires MANSO, Jaime de Pablo VALENCIANO, Juan Uribe TORIL **(PORTEKİZ)** 104

DAVRANIŞSAL İKTİSAT ÜZERİNE BİR UYGULAMA: MÜZİĞİN TÜKETİM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ- Barış ÇETİNKAYA 129

TÜRKİYE'DE FİNANSAL KALKINMANIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNE ETKİSİ- Rabia EFEOĞLU 162

ORTAKLIĞA DAYALI KONUT FİNANSMAN SİSTEMİ İLE MORTGAGE FİNANSMAN SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI-Murat BERBEROĞLU 170

PAY PİYASASI SEKTÖR ENDEKSLERİ İLE DÖVİZ KURLARI ARASINDAKİ ETKİLEŞİM: BORSA İSTANBUL ÖRNEĞİ-Uğur UZUN 189

YAPISAL GÜÇLENDİRME VE ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞI ARASINDAKİ ETKİLEŞİM- Mithat TURHAN 200

RAF YERLEŞİMİNİN MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ VE SATIN ALMA NİYETİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ- İbrahim YEMEZ 209

ULAŞTIRMA ALTYAPISI, BÜYÜME VE TİCARET İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ- Duygu ŞAHAN-Okan TUNA 223

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL TARIMIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA PERSPEKTİFİNDE ETKİNLİĞİ- Özlem TOPÇUOĞLU, Eda BOZKURT 236

MUHAFAZA GÖREVİNİ KÖTÜYE KULLANMA SUÇUNDA MADDİ UNSURLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME- Recep KAHRAMAN 250

ZİMMET SUÇUNDA ZİLYETLİĞİN DEVRİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME- Recep KAHRAMAN 258

TÜKETİCİLERİN ÜCRETLİ POŞET DÜZENLEMESİNE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİNİN DEĞERLERİNDİRİLMESİ- İbrahim YEMEZ 265

NÜKLEER SİLAHLARIN ADİL SAVAŞ KURAMINDAKİ YERİ: HİROŞİMA VE NAGAZAKİ DENEYİMLERİ- Şeyda GÜDEK GÖLÇEK 288

KÜRESELLEŞMENİN YOKSULLUĞA ETKİLERİ- Yusuf Kemal ÖZTÜRK, Zeynep SAĞLAMDEMİREL 296

DIŞ TİCARETİN EMEK TALEBİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:BİR KARŞILAŞTIRMALI DÖNEM ANALİZİ- İlyas İlker İŞLER-Aytekin GÜVEN 305

TÜRKİYE'NİN BİYOENERJİ POTANSİYELİ-Hüsnü BİLİR 319

TÜRKİYE VE AVRO BÖLGESİ İÇİN TAYLOR KURALI TAHMİNİ: WAVELET DÖNÜŞTÜRME PRENSİBİ İLE ZAMAN-FREKANS ANALİZİ- Uğur AKKOÇ 333

FİNANSAL PİYASALARIN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ-Yusuf Kemal ÖZTÜRK, Zeynep SAĞLAMDEMİREL 342

FİNANSAL PİYASALARIN ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİLERİ: CDS PRİMLERİ VE FAİZ ŞOKLARI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ- Tuğçe KUZU, Hakan ERYÜZLÜ, Sertaç HOPOĞLU 358

ROBOTİK VE ROBOETİĞİN FİNANSAL ANALİZLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ-Ela HİÇYORULMAZ 374

BEŞERİ SERMAYENİN EKONOMİDEKİ ETKİNLİĞİ: KIRILGAN BEŞLİ ÜZERİNE BİR ANALİZ-Rabia EFEOĞLU 384

THE TRANSFORMATION OF THE POLITICAL CULTURE OF THE REPUBLIC OF TURKEY AND THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF SECURITY IN THE TURKISH LANGUAGE- Aigerim IBRAYEVA **(KAZAKİSTAN)** 392

MODERN ARAP LİTERATÜRÜNDE İKTİSADİ DARLIK- Esat AYYILDIZ 411

SABRİ F. ÜLGENER'İN İKTİSAT SOSYOLOJİSİNE KATKILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME-Ercan GEÇGİN 421

BİR KÜÇÜK BURJUVA İDEOLOJİSİ OLARAK TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN TOPLUM VE EKONOMİ PERSPEKTİFİ- İnan AKDAĞ 439

THE AGENDA-SETTING PROCESS OF THE DRYING UP OF URMIA LAKE IN THE CASE OF THE DRYING UP OF LAKE URMIA THROUGH ECOLOGICAL MOBILIZATIONS-Dorna JAVAN **(FRANSA)** 453

PERFORMANCE MEASUREMENT İN HUMANITARIAN ORGANIZATIONS: AN ASSESSMENT MODEL- Abdul-latif MOHAMMED, Ali İhsan ÖZDEMİR 467

EKONOMİ POLİTİĞİN "İHMAL EDİLMİŞ" ÖNCÜLERİNDEN: RİCHARD CANTİLLON-Hüsnü BİLİR 492

DARYUSH SHAYEGAN'IN DÜŞÜNCESİNDE DOĞU VE BATI TOPLUMLARI ARASINDA ONTOLOJİK UYUMSUZLUKLAR, MELEZLİKLER VE KÜLTÜREL ŞİZOFRENİ-Ercan GEÇGİN 502

SURİYELİ GÖÇMENLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA ETKİLERİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ-Şükrü APAYDIN, Ümit KOÇ 519

MODERN ARAP LİTERATÜRÜNDE İKTİSADİ DARLIK

Esat AYYILDIZ[1]

ÖZ

Ekonomik buhranlar, iktisadi darlık ve yoksulluk, pek çok dünya edebiyatının irdelediği temel konulardandır. Erken dönem Arap edebiyatında, yoksulluk teması fazla işlenen bir konu olmasa da, modern romancılık anlayışının Arap ülkelerine girmesiyle birlikte, geçim sıkıntısı çeken insanların yaşantısı, yoğun şekilde işlenmeye başlayacaktır. Özellikle sosyal mobilitenin alt sınıfların yükselişine imkân tanımaması, fakirliğin erkekleri yasadışı faaliyetlere sürüklemesi, kadınlarıysa zorunlu evliliklere yahut nahoş durumlara mecbur bırakması gibi toplumcu gerçekçiliğin kapsamına giren konular, çağdaş Arap edebiyatının en meşhur eserlerinde, pek sık irdelenen temalar hüviyetiyle karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik sınıflar arasındaki gelir uçurumunun, iktisadi açıdan dezavantajlı konumdaki bireylerin yaşantısı üzerinde ne gibi olumsuz etkilere sebebiyet verdiğini detaylıca işleme eğilimi gösteren bu minvaldeki çağdaş eserlerde, fertlerin kişiliklerini kaybetmesi yahut kendilerine yabancılaşması gibi temalar, kısa süre içerisinde klişeleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap literatürü, iktisadi darlık, fakirlik

Giriş

İktisat, hem bir bütün olarak toplumun hem de onun en alt birimini oluşturan bireylerin hayatını etkileyen ana faktördür. Bir ulusun kültürü, dini, gelenekleri ve edebiyatı, tamamıyla mevcut ekonomik şartların sağladığı olanaklara göre şekillenmektedir. Bireylerin ve medeniyetlerin fikir dünyası, yalnızca maddi imkânları nispetince gelişim imkânı bulabilmektedir. Ticaretten ve üretimden uzak kalan topluluklar, hangi çağda yaşarlarsa yaşasınlar, belirgin bir atılım yapma fırsatını asla elde edememektedirler. Bilindiği üzere, kadim Araplar, materyalist düşünce biçimleri dolayısıyla, insanların yüceltilmesinde, sadece dünyevi erdemleri ön plana çıkartmaktadır. Dolayısıyla cömertlik, soyluluk, cesaret, güçlülük yahut özgürlük gibi gözlemlenebilen nitelikler, eski Arapların en kutsadığı özelliklerin başında gelmektedir. İslam

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, esatayyildiz@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8067-7780

öncesinde yaşayan ve saygı duyulan bir Arap'ın sahip olması gereken en önemli özellikse, elbette ki erkeklik erdemidir. Diğer bir deyişle, birisinin muteber kabul edilebilmesi için, mertliğin tüm yönlerini şahsiyetinde ihtiva eden bir savaşçı olması icap etmektedir. Elbette bahadır bir akıncının yahut muharip bir kabilenin sahip olması gereken ilk özellik, zenginliktir. Nitekim meşhur *"Pecunia nervus belli"* vecizesinin vurguladığı üzere, *"Para savaşın ruhudur."* Dolayısıyla çetin şartlar altında yaşam mücadelesi veren erken dönem kabilelerinin parayı yüceltmesinden daha doğal hiçbir şey yoktur.

Zenginliğin kutsanmasına paralel olarak, fakirlik yerilen bir unsur hüviyetiyle standartlaştırılacaktır. Daha açık bir ifadeyle, klasik Arap edebiyatında fakirlik, en yeğlenmeyen zaafların başında gelmektedir. İslamiyet'in Araplar arasında yayılmasının ardından, yoksulluk eskisi kadar utanılacak bir noksanlık olmaktan çıkmış, hatta zamanla tasavvufun içerisinde, yüceltilen bir kavrama dahi dönüştürülmüştür. Ancak İslam'ın ilk yıllarında, Hıristiyanlığın aksine, fakirliğin İslamiyet tarafından yüceltilmediği gözlemlenmektedir. Hatta bilakis yoksulluğun yahut yoksulluk korkusunun, insanların kötü yola meyletmesine sebebiyet veren bir problem olarak sınıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin; Hz. Peygamber, fakirlik hususunda: "كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا" *"Fakirlik neredeyse küfür olacaktı."* sözlerini buyurmuşlardır. Elbette bu hadisin, birincil manasının haricinde, daha derin manalar taşıyor olma ihtimali de vardır (el-Ġazzâlî, 1426/2005, s.1545). Ancak İslamiyet'in yayılması hususunda yürütülen tebliğ ve fetih faaliyetlerinin geniş bir bütçe gerektirmesi nedeniyle, fayda sağlayabilecek miktarlardaki infakın yegâne yolu olan zenginliğin, daima özendirildiği aşikârdır. Klasik Arap şiirinde, yoksulluğun kötülüğünü işleyen pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Örneğin; Yahya b. Ekṣem (ö. 242/857), fakirlik hususunda şunları söylemektedir (Abdu'r-Raḥîm, 1430/2000, s.53):

"إِذَا قَـــلَّ مَـــالُ المَـــرْءِ قَـــلَّ وضَـــاقتْ عليـــه أرضُـــهُ و
بهـــــــــــــــــــــــاوُه ســـــــــــــــــــــــماوُهُ
وأَصـــبحَ لا يـــدري و إن كـــان أقدامـــــهُ خيـــرٌ لـــــه أَم
حازمًـــــــــــــــــــــــا وراوُهُ"

"Eğer kişinin malı azalırsa, (insanların nazarında) görkemi de azalır.

(İşte o zaman), yeryüzü de gökyüzü de (artık) ona dar gelir.

(Herhangi) bir işe (kalkışma hususunda) kararlılık gösterse…

…Kendisi için, (işin) önü mü yoksa ardı mı daha hayırlı bilemez hale gelir."

Modern Arap Literatüründe İktisadi Problemlere Bakış

XXI. yüzyıla doğru, pek çok muazzam gelişme, sıradan insanın hayatında, büyük bir hızla vuku bulmuştur. Öte yandan modern Arap edebiyatının ilk yılları ile ortaçağ dünyası arasında, en azından sıradan vatandaşlar açısından, sanılanın aksine, devasa uçurumlar bulunmamaktadır. Elbette 1798 yılından sonra, Arap dünyasının batılılaşma süreci başlayacak ve matbaacılığın gelişmesi sonucunda, kısa zaman zarfında, hızlı bir gelişim süreci tecrübe edilecektir. Lümpenlerin çaresizliği aynı sıradanlığıyla devam etmekteyken, artık batılı değer yargılarıyla tanışma fırsatı elde eden Arap entelektüelleri, fikir dünyalarında yeni ufuklar keşfedeceklerdir. Üzerinde kafa yordukları ilk problem, elbette ki Arap dünyasının geri kalmışlığıdır. Söz konusu sorunun sebepleri muhteliftir. Lakin bunun en temel nedeni, hiç kuşkusuz ki, ekonominin zayıflığıdır. Dolayısıyla ortadaki mesele, kelimenin tam manasıyla, korkunç bir *Catch-22* vakasıdır. İşin içinden çıkmak her ne kadar imkânsız görünse de, Arap edebiyatçıları pes etmeye hiç de niyetli değildir.

Ekonomik ve sosyal sınıflar, dünyanın geri kalmış pek çok ülkesinde olduğu gibi, XX. yüzyılın Arap dünyasında da fazlasıyla ayrışmış durumdadır. İnsanların birbirlerinin sosyal değerini ölçmesi, İslam öncesinin değerlendirme kıstaslarından neredeyse farksızdır. Fakirler hor görülüyorken, varsıl kesim, sahip oldukları avantajın imtiyazlarından sonuna kadar istifade etmektedir. Mevcut duruma savaş açmaya niyetlenen yazarların karşılaştıkları problemler, halk arasındaki eğitimsizlik, cahillik, batıl inançlara düşkünlük, sağlıksızlık ve açlıktır. Elbette ortadan kaldırılması gereken tüm bu unsurların ana müsebbibi, iktisadi darboğazdan başka bir şey değildir. Hem Batı'nın eşitçilik ilkelerinden etkilenen varlıklı ailelerin çocukları hem de ekonomik açıdan dezavantajlı olan sınıflardan gelen edebiyat âşıkları, bu temel problemin eleştirilmesinde birlikte hareket edeceklerdir.

İktisadi Darlığın Arap Edip ve Şairleri Üzerindeki Etkisi

XX. yüzyılın başlarında, dünyanın pek çok bölgesinde yaşanan ekonomik buhranlar, hâlihazırda zayıf ekonomilerinden muzdarip olan Arap ülkelerini de büyük bir dar boğaza

sürükleyecektir. Bazı Arap edebiyatı tarihçilerine göre, iktisat sahasındaki bu geriliğin sebebi, Osmanlı yönetiminin yanlış politikalarıdır (Yazıcı, 2002, s.43). Elbette onların bu iddiası, yüzlerce yıldır saplandıkları atalet bataklığının yıkıcı sonuçlarının suçunu, başkalarının üzerine atma çabasından başka bir şey değildir. Samimi olmak gerekirse, Arap medeniyetinin dünya zenginliğine doyduğu ve Arap edebiyatının en parlak asırlarının tecrübe edildiği Emevî ve Abbâsî Dönemlerinde, devlet hazinesinin yeni fethedilen ülkelerden alınan ganimetler sayesinde kalkındığı, herkesin malumudur. Arap ordularının Ortadoğu'yu büyük oranda Müslümanlaştırması, fütuhatın kesilmesi ve ganimet gelirlerinin düşmesiyle sonuçlanan süreç, tabii olarak büyük bir iktisadi bunalımla noktalanmak durumunda kalacaktır. Dolayısıyla Araplar, Osmanlı idaresine biat etmelerinden çok önce, sürdürülebilir ekonomi programları takip etmedikleri için, zaten kurtarılması imkânsız bir enkazı devretmiş bulunmaktadırlar.

Bu enkazın altında kalan ve ekonomik sıkıntılar çeken insanlar arasında, elbette edip ve şairler de yer almaktadır. Geçimlerini temin edebilmek amacıyla Amerika'ya göçen *Mehcer* edebiyatçıları, bu hususta bilhassa zikredilmelidir. Mehcer edebiyatı üzerine kaleme aldığı kapsamlı eserinde, Prof. Dr. Hüseyin Yazıcı, Ortadoğu'daki bu iktisadi darlığın farklı sebeplerine ve bozuk ekonominin Mehcer edebiyatçılarını nasıl etkilediğine, oldukça detaylı şekilde değinmektedir. Bahsi geçen çalışmasında, Güney Amerika'daki muhacir şairlerden olan Tevfik Ḍa'ûn (ö. 1966)'un, göçün sebebini fakirliğe yormasını tasdiklemekte ve bu savını çeşitli şairlerin şiirlerinden deliller getirerek ispatlamaktadır. Örneğin; Nesîb 'Arîḍa'dan tercüme ettiği, bu minvaldeki kısa bir şiir parçası bile, durumun izahı için fazlasıyla kâfidir (Yazıcı, 2002, s. 44):

"Değerli bir vatan edindim Amerika'yı

Düşündüğümün ötesindeydi benim için

Benim için öncekinden daha değerliydi

Herkes Zengin olmaya geldi bu vatana

Ben de onlar gibi koştum bu topraklara

Ancak ben oradan sadece yaşam istedim

Yanında bir de özgürlük ve de elde ettim."

Modern Arap Literatüründe Yoksulluk Sorununa Bakış

Modern Arap edebiyatındaki batılılaşma eğilimlerinin beraberinde, Batı'nın inkılapçı ruhu da Doğu'da büyük bir yansıma bulacaktır. Edebiyatla iştigal eden kişiler, geleneksel görüşlerden sıyrılarak, artık fakirliği kaçınılması gereken bir mesele olarak değerlendirmemekte, bilakis onu ortadan kaldırılması gereken bir sorun olarak sınıflandırmaktadır. Fransız ihtilalinin ardından kuvvet kazanan *liberté, égalité, fraternité* idealinin, Arap edebiyatçılarını da derinden etkilediği ve onların ekonomiye bakışlarını yeniden şekillendirdiği gözlemlenmektedir. Örneğin; Lübnanlı şair Nesîb Arslan (ö. 1927), sınıflar arasındaki gelir eşitsizliğine değinerek mevcut sistemi eleştirmekte ve Batı'da yaşanmış vakalardan ders çıkartılmasını istemektedir (Yalar, 2003, s.212):

"Yoksul mutsuz yaşarken, haktan reva mıdır

Zenginin, kötü yollarda savurganlık yapması

Kaldırmalısınız yoksullar üzerindeki sıkıntıyı, çünkü

Sıkıntılı kimse, yıkıcı olur aç kalınca

Batıdaki her kargaşadan ibret almalısınız

Sarsılmaz dağları titreten ve çökerten kargaşalar"

Elbette iktisadi problemlere değinen tek sanat türü, şiir değildir. Sınıflar arasındaki gelir uçurumunun eleştirilmesinde ve halkın nispeten bilinçlendirilmesinde, asıl takdiri hak eden edebî akım, nesir yazarlığıdır. Özellikle Mısır roman ve hikâyeciliği, bu hususta ayrı bir övgüye mazhar olmalıdır. Modern dönemde nesrin üstlendiği bu aydınlatıcı rol, yerleşik oligarşiler tarafından da pekâlâ bilinmektedir. Bu nedenle ekonomik problemlere göndermeler yapan eserler, kaçınılmaz olarak, sıkı bir denetim ve sansür mekanizmasına karşı da daima mücadele etmek durumunda kalmaktadır. Örneğin; Taha Huseyn (ö. 1973)'in, köylülere en temel yaşam standartlarının dahi sağlanamamış olmasını eleştirdiği *"Toprağın Azizleri"* (1949) adlı denemeler külliyatının, rejime ve Mısır'ın alışıldık düzenine muhalefet ettiği gerekçesiyle, resmi otoritelerin sansürüne takıldığı bilinmektedir (Landau, 1994, s.23).

Modern Arap Literatüründe Yoksulluğun Temalaştırılması

Romanların ya da hikâyelerin en vazgeçilmez figürü, yoksulluk içerisinde kıvranan çaresiz insanlardır. Üstelik bu durum, yalnızca Arap yahut Doğu edebiyatlarında değil, Batı literatürlerinde de böyledir. Nitekim edebî ürünler, hayatın bir paçasını yansıtmakta ve doğal olarak toplumdaki ezici çoğunluğu oluşturan alt ve orta sınıflara daha çok değinme eğilimi göstermektedir. Zengin-fakir çatışmasının, zengin-fakir aşkının ya da yoksul karakterlerin trajik maceralarının, okuyucu kitleleri tarafından gereğinden fazla rağbet gördüğü, uzun yıllardan beri değişmeyen bir gerçekliktir. Arap edebiyatının ilk romanının, yoksul bir genç kızın üzerine inşa edilmiş olması, fakirlik edebiyatının ilerleyen yıllarda yoğun şekilde ilgi göreceğinin habercisidir.

Muhammed Huseyn Heykel (ö. 1956)'in *Zeyneb* adlı eseri, bilindiği üzere, ilk modern Arap romanı olarak değerlendirilmektedir. Romana ismini veren Zeyneb ismindeki genç kız, ekonomik açıdan dezavantajlı bir aileye mensuptur. Hizmetinde çalıştığı toprak sahibinin oğluyla küçük bir aşk macerası yaşadıktan sonra, işçi sınıfına mensup olan İbrahim adındaki fakir bir gence sevdalanacaktır. Ne var ki İbrahim, maddi durumunun bozuk olması nedeniyle, evlilik için talep edilen başlık parasını ödeyememiş, Zeyneb de bu yüzden ailesinin isteğine boyun eğerek, istenilen meblağı verebilen, orta sınıfa mensup başka birisiyle nikâhlanmıştır. Lakın Zeyneb, İbrahim'e olan aşkını unutamadığından, onunla gizli gizli buluşmaktan kendisini alıkoyamayacaktır. Yoksulluğun etkisi, romanın devamında da kurgunun seyrini belirlemeyi sürdürmektedir. İçinde bulunduğu ekonomik darboğaz dolayısıyla paralı askerlikten istifade edemeyen İbrahim, askere alınarak Sudan'a sevk edilmiştir. Sevgilisinden ayrılmaya dayanamayan Zeyneb ise, vereme yakalanarak trajik şekilde hayata veda edecektir (Er, 2015, s.89-91).

Görüldüğü üzere bu roman, günümüz okuyucusunun fazlasıyla aşina olduğu bir aşk hikâyesidir. Ama yazar, söz konusu aşkın çerçevesini, ekonomik eşitsizliğe dair vermek istediği mesajlarla ustaca şekillendirmeyi başarmıştır. Heykel'in bu mesajları, parasızlık nedeniyle geleneklerin kurbanı olan ve sevmediği birisiyle evlenmek mecburiyetinde kalan genç bir kızın hikâyesiyle sınırlı değildir. Romanda ekonomik eşitsizliğin neden olduğu farklı sorunlar da işlenmektedir. Örneğin; maddi sıkıntıları nedeniyle hasat zamanına kadar tefecilerden faizle borç alan, lakin bunun altından kalkamayan köylülerin durumu, rantçılığın işleyişine dair anlam yüklü mesajlar

ihtiva etmektedir (Er, 2015, s.98-99). Öte yandan parasızlık yüzünden askere gitmek mecburiyetinde kalan gençlerin karşılaştığı adaletsizlik, sonraki romanlara da ilham kaynağı olmuşa benzemektedir. Askerlik mevzusu, Mısır'ın bozuk iktisadi düzenini eleştirmek isteyen edebiyatçıların, gerçekten de rağbet gösterdiği bir konudur. Bunun en belirgin örneklerinden birisi, Yusuf el-Ḳa'îd'in *"el-Ḥarb fî Berr Mışr"* (1978) adlı romanıdır. Romanda, 1973 Arap-İsrail Savaşı zamanında, oğlu orduya çağrılan bir *'umde* (yani toprak sahibi), oğlunun yerine askere gönderebileceği birisinin arayışına girmektedir. Nihayet fakir bir köylüyü oğlunun yerine kendi oğlunu askere göndermesi hususunda ikna etmeyi başarmakta, ancak dublörlük vazifesini üstlenen bu genç, savaşta hayatını kaybedince, işler beklenmedik şekilde sarpa sarmaktadır. Böylelikle Mısır'daki iktisadi problemler, yolsuzluk ve bozuk bürokrasi, trajikomik bir dille okuyucuya aktarılmaktadır (Allen, 1995, s.96).

Muhammed Huseyn Heykel'in öncesinde, ekonomik sorunlara dair fikirlerini, düzyazı halinde aktarmayı seçen pek çok öncü yazarın olduğu bilinmektedir. Örneğin; Mustafa Lutfî el-Menfalûṭî (ö. 1924), sosyal yapının bozuk yönlerine değinmekten çekinmeyen birisidir. *el-'Aberât* adlı ölümsüz eserinin girişinde, bu hususlaki görüşlerini son derece edebî bir üslupla beyan etmektedir (Ürün, 2016, s.133):

> *"Dünyada umutsuz, yoksul ve zulme uğramış pek çok insan vardır. Benim gibi umutsuz bir insanın bu kötülükleri temizlemesi ve ezilen zulme uğrayan insanları kurtarması mümkün değildir. Bir taziye ve teselli görevindeki bu gözyaşlarımdan başka onlara verebileceğim bir şey yoktur."*

el-Menfalûṭî, *en-Naẓarât* adlı eserindeyse, toplumun alt kesimlerinde tesadüf ettiği fakirlik ve umutsuzluktan yakınmaktadır. Bu durumun telafi edilebilmesi için, ekonomik açıdan dezavantajlı durumda bulunan insanların acılarının dindirilebilmesi adına, yardım talebinde bulunmaktadır. Hatta bazen söz konusu talebini kifayetsiz görerek, yoksulların kendilerine zulmeden servet sahiplerine isyan etmesini arzulamaktadır (Ürün, 2002, s.204). Onun bu arzusu, gelecek nesiller tarafından da benimsenecektir. 1930'ların ikinci yarısından itibaren, Marks'ın ekonomiye dair hülyaları, Arap edebiyatında makes bulacak ve iktisadi sorunların ıslahını devrimci sınıfın zaferiyle mümkün gören edebî bir akım ortaya çıkacaktır. Necîb Maḥfûẓ gibi toplumcu gerçekçi pek çok isim, açık ifadelerle kaleme aldıkları eserlerinde, halka ümit vaat eden mesajlar vermekte ve bozuk düzenin, sömürgeciliğin, feodalitenin ve rantçılığın

aleyhinde söylemlerde bulunmaktadır. Onların amacı, cahil kitlelerin bilinçlendirilmesi ve harekete geçirilmesidir (Er, 2012, s.35).

Görüldüğü üzere, iktisadi problemler, halkın sıkıntılarıyla hemdert olan modern Arap edebiyatının en önemli simalarının eserlerinde, sıklıkla işlenen unsurların başında gelmektedir. İnsanoğlu dünya üzerindeki mevcudiyetini devam ettirdiği müddetçe, sınıfsal farklılıkların neden olduğu kaçınılmaz ekonomik eşitsizlikler, daima hayatın bir parçası olmayı sürdürecektir. Modern Arap edebiyatında fakirlik teması, politik ajandalarda siyasileştirilen, aşka dair anlatılardaysa dramatikleştirilen bir unsurdur. İktisadi sorunlara değinen edebî ürünler, her dönemde ve her coğrafyada işlenmeye muhtemelen uzunca bir müddet daha devam edecektir. Üstelik iktisadi sorunların edebiyattaki yansımaları, yalnızca fakir coğrafyalarla sınırlı değildir. Örneğin; izledikleri akılcı politikalar sayesinde, batılı güçlerle koordineli şekilde çalışmayı başaran Arap Yarımadasındaki monarşiler, petrol kaynaklarından elde edilen gelirlerle geniş iktisadi imkânlara kavuşmuşlardır. Lakin edebiyatın keskin radarı, bu zenginliğin sebebiyet verdiği iktisadi değişimleri de gözden kaçırmayacaktır (es-Sekkût, 2014, s.420).

Sonuç

İktisadi darlık, ekonomik darboğazlar, krizler, fakirlik ve bunların korkunç sonuçları, modern Arap edebiyatının önemli motiflerindendir. İslam öncesi Arapları, bilindiği üzere, ticarette mahir, zenginliği seven, son derece materyalist kişilerdir. Dolayısıyla fakirlik, klasik Arap düşüncesinde, kaçınılması gereken en kötü hasletlerin başında gelmektedir. Kadim Arapların kanaatine göre, zenginlik, erkeklerin sahip olması gereken temel niteliklerdendir. Dönem insanının sürekli savaşa ve kıtlığa hazır olması gerektiğinden, onların bu düşünce yapısına hak vermemek mümkün değildir. Çünkü savaşa giren kabilelerin en temel gereksinimi, askerî masrafları karşılayabilecek maddi bir olgunluktur. İslam'la birlikte, fakirliğe bakışta da bazı değişimler husule gelmiş, ancak Hıristiyanlıktakinin aksine, yoksulluk asla özendirilmemiştir. Çünkü İslamiyet'e göre yoksulluk, pek çok kötülüğe sebebiyet veren temel bir problemdir. İlk İslam hilafetleri, yeni fethedilen ülkelerden elde edilen ganimet gelirleriyle kalkınacaktır. Ancak ganimet ekonomisinin sona ermesi, Arap ülkelerinin gelir akışına büyük bir darbe vuracak ve Araplar iktisadi açıdan oldukça gerileyecektir.

XX. yüzyılın başlarında yoğunluk kazanan ekonomik darboğazın, modern Arap edebiyatı üzerindeki tesiri oldukça büyüktür. İktisadi sıkıntılar, hem yazarların bireysel hayatlarını zorlaştıracak hem de halkın geçim sıkıntılarıyla hemdert olmalarına sebebiyet verecektir. Edip ve şairlerin kendi yaşantılarında karşılaştıkları ekonomik sorunlar, onları kimi zaman göçe zorlamış, ruhlarını ezen işlerde çalışmalarını gerektirmiş ve her şeyden önemlisi, isyankâr bir dünya görüşüne kaymalarında etkin bir rol üstlenmiştir. Modernleşme süreci temellerini sağlamlaştırdıkça, Arap yazarları, batılı fikirleri iyiden iyiye benimsemiş ve kendi ülkelerinin sorunlarını, daha isabetli şekilde gözlemleyebilir hale gelmişlerdir. Arap ülkelerinin yahut genel olarak Doğu milletlerinin en temel sorunu, atalet kaynaklı ekonomik problemlerdir. Avrupa'ya eğitim almaları amacıyla gönderilen Arap öğrenciler, ülkelerindeki iktisadi problemlerin ıslahı için, ellerinden geleni fazlasıyla yapmakta son derece azimlidir. İktisadi darlığın ortadan kaldırılması için çözüm yolları ararken, Batı dünyasının ekonomi hususunda geliştirdiği çeşitli fikir akımlarından da doğal olarak etkileneceklerdir. Bu yüzden Arap edebiyatındaki fakirlik teması, çoğu zaman bir şekilde siyasî propagandalarla ilişki halindedir.

Bu eğilimdeki yazarların ilk hedefi, cahil halkın bilinçlendirilmesidir. Bu gayeleri doğrultusunda, toplum içerisinde gözlemledikleri ekonomik sorunları romanlarında işlemektedirler. Örneğin; ekonomik güçlerinin sağladığı avantaj sayesinde, zenginlerin askerlikten muaf tutulmalarına rağmen, fakirlerin askere gitmek mecburiyetinde kalması eleştirilmektedir. Genç kızların yoksulluk yüzünden istemedikleri kişilerle evlendirilmesini konu edinen trajik anlatılar vasıtasıyla, sınıf farkının kötülüğü okuyucuya gösterilmektedir. Ancak bu idealist yazarların, doğanın işleyişini kavrayamayan hayalperest romantikler olduğu, çok geçmeden görülecektir. Yoksulluk temasını siyasileştiren Arap yazarlar, genellikle batılı ülkelerin kalkınmasına olanak sağlayan *ekonomik liberalizm* yahut *laissez faire* anlayışlarından ziyade, proletaryanın ekonomide söz sahibi olması yahut toplumsal dayanışma gibi gerçekçilikten uzak projeleri destekleme eğilimindedirler. Öte yandan, toplumcu gerçekçi yazarların ümitlerinin kırılması, alışık olduğumuz dinamizm dolu romancılık anlayışının karamsarlığa sürüklenmesi ve Arap edebiyatının daha sevimsiz bir sürece geçiş yapılmasıyla neticelenecektir. Ancak şartlar ne olursa olsun, insanoğlunun yaşamının her zerresine nüfuz eden ekonomi realitesi, görünüşe göre asırlar boyunca edebiyatın merkezindeki tahakkümünü korumayı bir şekilde sürdürecektir.

Kaynakça

Abdu'r-Raḥîm, M. (1430/2000). *el-Ġinâ ve'ş-şerâ' ve'l-mâl fi'ş-şi'ri'l-'Arabî*. Beyrut: Dâru'r-Râtib.

Allen, R. (1995). *The Arabic novel: An historical and critical introduction* (2. Baskı). New York: Syracuse University Press.

Er, R. (2012). *Çağdaş Arap edebiyatı seçkisi*. Ankara: Vadi Yayınları.

Er, R. (2015). *Modern Mısır romanı I (1914-1944).* Ankara: Hece Yayınları.

el-Ġazzâlî (1426/2005). *İḥyâ'u 'ulûmi'd-dîn*. Beyrut: Dâru İbn Ḥazm.

Landau, J. M. (1994). *Modern Arap edebiyatı tarihi: 20. yüzyıl*. (B. Aytaç, çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.

es-Sekkût, H. (2014). *Arap Yarımadasında roman*. (M. S. İpek, çev.). *Turkish Studies*, 9(12), 411-421.

Ürün, A. K. (2002). el-Menfalûtî ve zengin-fakir çatışmasını içeren bir makalesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (14), 201-211.

Ürün, A. K. (2016). Modern Arap edebiyatında öne çıkan bazı terimler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (35), 131-144.

Yalar, M. (2003). *Modern Arap şiiri: Kavram – kaynak – yapı*. Bursa: Arasta Yayınları.

Yazıcı, H. (2002). *Göç edebiyatı: Doğuyu batıya taşıyanlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.